

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Wie schrijft onze geschiedenis van de slavernij?

Weeda, C.V.; Gomes, P.D.; Bouras, N.

Citation

Weeda, C. V., Gomes, P. D., & Bouras, N. (2024). Wie schrijft onze geschiedenis van de slavernij? *Tijdschrift Voor Geschiedenis*, 134(4), 367-371. doi:10.5117/TvG2024.4.001.WEED

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4210284>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

INLEIDING

Wie schrijft onze geschiedenis van de slavernij?

Claire Weeda, Patricia D. Gomes en Nadia Bouras

Wie schrijft onze geschiedenis van slavernij en kolonialisme? Deze vraag stond centraal in het drieluik van discussieavonden die historica Patricia D. Gomes, in samenwerking met Merlijn Geurts van debatcentrum De Balie, tussen 2019 en 2024 organiseerde. Aanleiding was haar constatering dat de historische en culturele instellingen en de media weinig ruimte laten voor het perspectief van de Zwarte slachtoffers en de kritische bijdragen van Zwarte historici en andere Zwarte kennisdragers. Ze stelde dat deze instellingen, toen ze uiteindelijk overgingen op kritischer historisch onderzoek en het perspectief van de Zwarten hierin meenamen, verzuimden te erkennen dat deze verandering door de Zwarte grassroots, activisten, historici en journalisten in gang was gezet. En dat deze instellingen nog steeds nalaten Zwarte kennisdragers en -producenten proportioneel bij de gevestigde geschiedschrijving te betrekken.¹ Bovendien ontbreken structurele financiële middelen voor kennisproductie over de slavernij voor deze groep: vaste aanstellingen op universiteiten, leerstoelen en posities binnen mediaredacties blijven schaars. Dit terwijl een diverse groep kennisdragers van groot belang is om vragen te stellen en bronnen aan te dragen over ons gezamenlijke verleden, en daarmee bij te dragen aan een kritische geschiedschrijving die onze samenleving ten

goede komt. Dit is het uitgangspunt van dit themanummer, dat tot stand is gekomen als samenwerking tussen gastredacteur Patricia D. Gomes en *Tijdschrift voor Geschiedenis*. Het verschijnt ter gelegenheid van het slavernijherdenkingsjaar 2023-2024, 150 jaar na de afschaffing van het staatstoezicht (1863-1873) dat volgde op de administratieve afschaffing van de slavernij in 1863.

Na de afschaffing van de slavernij leefden diverse groepen in het Caraïbisch gebied naast elkaar: nazaten van slaaf- en vrijgemaakten, contractarbeiders en migranten. Elk van deze groepen werd op een andere manier geraakt door de onderdrukking van de Nederlandse koloniale overheersers. De samenleving kenmerkte zich door sociale, economische en juridische ongelijkheid binnen een systeem waarin degenen die profiteerden van de slavernij anderen ernstige schade toebrachten. Deze complexiteit benadrukt het belang van ruimte voor diverse perspectief- en plaatsgebonden kennis over de slavernij. Temeer omdat Nederlandse kennisinstituten – zoals universiteiten en wetenschappelijke genootschappen – historisch nauw verweven waren met het koloniale systeem. In dit themanummer worden daarom vragen verkend over hoe en door wie kennis over slavernij en kolonialisme werd geproduceerd en hoe deze kennis samenhangt met de doorwerking van het slavernijverleden in het heden. Het nummer bevat onderzoeks- en reviewartikelen, beeldessays, een discussiedossier over herdenken, excuses en herstel, en een interview over kennisuitsluiting. De jonge

¹ Een uitvoerige beschouwing is te lezen in Patricia D. Gomes, *Denken over de trans-Atlantische slavernij en racisme. De drie gezichten van Nederland* (Hilversum 2022).

kunstenaar George Adegite, een Amsterdammer van Ghanese komaf, maakte voor dit nummer de tekening *Stille wateren*, die ook op de omslag is afgebeeld.

In het openingsartikel analyseert Hans Ramsodh hoe het beleid in Suriname na de afschaffing van de slavernij gericht bleef op het dienen van koloniale belangen, in plaats van het bevorderen van sociale, culturele en politieke inclusie. Ramsodh belicht de pogingen van het koloniaal bestuur om vrijverklaarden als arbeidskrachten te behouden voor de plantages en de maatregelen die werden getroffen om hen te integreren in de koloniale economie. De ervaringen van de vrijverklaarden verschilden sterk, afhankelijk van hun eerdere posities als ambachtslieden, stadsslaven, huispersoneel op de plantages of veldslaven. Het koloniale bestuur voerde een vestigingspolitiek, waarbij vrijverklaarden huurgronden werden toegewezen om hen aan de plantages te binden. Ook ex-contractarbeiders uit Brits-Indië en Java werden betrokken bij deze vestigingsplaatsen, zij het onder andere voorwaarden dan de Creoolse gemeenschap. Ramsodh gaat dieper in op de politieke, sociaaleconomische en culturele maatregelen, zoals kerstening en onderwijs, en benadrukt dat de Creoolse gemeenschap geen enkele vorm van politieke inspraak kreeg in dit proces.

Toch ontstonden er nieuwe verbintenissen die dwars door alle lagen van de samenleving heen gingen. Deze verbondenheid wordt tastbaar in het beeldessay, met een selectie trouwfoto's uit de collectie die Lucia Nankoe sinds 2014 heeft verzameld.² Dit beeldmateriaal uit de koloniale periode weerspiegelt op zowel directe als subtiele wijze thema's

van slavernij, contractarbeid, kolonisatie en genocide. Tegelijkertijd laat het weerbaarheid en vertrouwen in een toekomst zien. Migratie drukte haar stempel op deze verbintenissen, die zichtbaar zijn in foto's van mensen uit alle standen en rangen van de samenleving.

In deze diverse samenleving komt de plaatsgebondenheid van perspectieven tot uiting in de ontwikkeling van de slavernijherinneringscultuur, zoals Rose Mary Allen in haar artikel beschrijft. Zij bespreekt hoe de slavernijgeschiedenis op Curaçao zich vanaf 1888 ontwikkelde tot een nationaal narratief en welke invloed Surinaamse migranten, die vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw arriveerden, daarop uitoefenden. De Surinaamse migranten die zich op Curaçao vestigden, kwamen uit een samenleving met een verleden van zowel slavernij als contractarbeid. Op Curaçao had eveneens slavernij bestaan. Na de slavernij hadden Zwarte Surinaamse migranten in de olie-industrie op Curaçao vaak een voorgrond in de Nederlandse taal en onderwijs vergeleken met hun Zwarte Curaçaose collega's. In tegenstelling tot Curaçao werd in Suriname jaarlijks de afschaffing van de slavernij herdacht. Allen onderzoekt de invloed van deze herinneringscultuur op Curaçao, en hoe dit bijdroeg aan de geest van emancipatie en identificatie met vrijheid en autonomie. Een treffend voorbeeld hiervan is het overgaan van het herdenken van de afschaffing van de slavernij naar het herdenken van de slavenopstand in 1795.

De verschillende ontwikkelingen van slavernijherdenkingen in Suriname, Curaçao en Nederland hebben een doorwerking tot in het heden. Rose Mary Allen benadrukt, in navolging van Édouard Glissant, 'de noodzaak van het omarmen van verschillende perspectieven en verhalen om een vollediger begrip van het verleden te krijgen' bij de totstandkoming van een nationaal narratief. Een eenzijdig

2 De foto's zijn eerder afgedrukt in Lucia Nankoe en Jean Jacques Vrij, *Trouwportretten. Surinaamse voorouders in beeld. Album 1846-1950* (Haarlem 2019) en Lucia Nankoe, *Trouwportretten. Fotovertellingen uit het Surinaamse verleden 1868-1950* (z.p. 2022).

perspectief beïnvloedt de constructie van dit narratief, waarbij bepaalde kennis en ervaringen uitgesloten kunnen worden. Deze dynamiek komt duidelijk naar voren in het artikel van Mitchell Esajas en Nikita Krouwel, opgenomen in het discussiedossier van dit nummer over excuses en herstel. In de archieven van The Black Archives onderzochten zij de Ketí Koti-herdenkingen in Nederland van 1953, 1963 en 1971, op basis waarvan zij laten zien dat deze herdenkingen van oudsher een emancipatoir en politiek karakter hadden. Esajas en Krouwel stellen dat het recent verschenen rapport 'Route naar herstel' kan worden gezien als een voortzetting van de intergenerationele emancipatiebeweging die al decennialang gaande is.³

Stuart Kensenhuis bespreekt het cruciale belang dat Zwarte kennisdragers van de slavernijgeschiedenis zelf meebepalen hoe excuses en herstel worden vormgegeven. Hij doet dit aan de hand van zijn eigen ervaringen met de gemeente Den Haag bij hun pogingen om beleid te ontwikkelen ten aanzien van het koloniale en slavernijverleden. De Kerngroep nazaten trans-Atlantische slavenhandel Haaglanden, een actiegroep waar Kensenhuis deel van uitmaakte en die in juli 2022 werd opgericht, zette zich in om de bijzondere positie van de trans-Atlantische slavernij en slavenhandel voor de nazaten van tot slaaf gemaakten af te bakenen. Kensenhuis laat zien hoe de interventies van deze actiegroep het gemeentelijk beleid hebben bijgestuurd. Hij stelt dat het essentieel is dat nazaten van slaafgemaakten zich inzetten voor bewustwording en politieke participatie. Naast het herdenken en vieren van de afschaffing van de slavernij moeten gemeentes ook investeren in onderwijs, het voorkomen van schooluitval, het bevorderen

van economische groei door bedrijfsvestigingen en het vergroten van financiële kennis binnen de gemeenschap.

Julian Neijhorsts essay gaat in op de uiteenlopende visies op herstelbetalingen en excuses in Suriname. Hij onderzoekt voor wie deze excuses bedoeld zijn en wat hun betekenis en impact werkelijk behelzen. Neijhorst bespreekt de ontvangst van de gemaakte excuses in Suriname, mede gebaseerd op een enquête van *Parbode Magazine* uit maart 2023. Daarnaast schetst hij de discussie over herstelbetalingen vanaf de onafhankelijkheid in 1975, en de verschillende manieren waarop diverse bevolkingsgroepen in Suriname het trauma van de slavernijgeschiedenis ervaren, afhankelijk van hun uiteenlopende ervaringen in de koloniale geschiedenis.

Waar deze bijdragen het belang van perspectief en plaatsgebondenheid benadrukken, richten Larissa Schulte Nordholt, Claire Weeda en Patricia D. Gomes zich op de invloed van het koloniale perspectief binnen Nederlandse kennisinstituten. Vanaf hun ontstaan hadden universiteiten nauwe banden met ondernemingen en overheden die betrokken waren bij slavenarbeid en kolonisatie. Tegenwoordig onderzoeken steeds meer universiteiten, zowel in Nederland als internationaal, hun eigen historische banden met slavernij. Ze stellen vragen over hoe kennisinstituten financieel profiteerden van slavernij en de impact daarvan op hun kennisproductie. In haar reviewartikel geeft Larissa Schulte Nordholt een overzicht van de stand van zaken in de geschiedschrijving over de koloniale geschiedenis van Nederlandse universiteiten. Ze stelt vast dat universiteiten een cruciale rol speelden in het creëren en verspreiden van kennis over de door Europese mogendheden onderworpen gebieden en bevolkingsgroepen. Dit onderwerp is echter tot op heden

3 Zwart Manifest, 'Route naar herstel' (Amsterdam 2024).

onderbelicht gebleven in de Nederlandse geschiedschrijving, die zich vooral richt op de Europees-nationale context. Claire Weeda gaat nader in op deze thematiek in haar artikel over medische experimenten en de opkomst van kennisgenootschappen in de achttiende eeuw, met als voorbeeld de chirurgijn David Henri Gallandat (1732-1782). Gallandat is bekend als auteur van een handleiding voor de medische verzorging van slaafgemaakten op schepen, maar zijn aanvullende medische publicaties – nog nauwelijks bestudeerd – wijzen op onethische medische experimenten op slaafgemaakten. Dit gold ook voor zijn tijdgenoot Godfried Wilhelm Schilling (c. 1735-na 1795) in Suriname. Deze medische kennis werd vastgelegd in de tijdschriften van nieuwe kennisgenootschappen zoals het Zeeuwsch Genootschap, waarvan veel financierders-directeuren nauw betrokken waren bij kolonisatie en slavenhandel.

Schulte Nordholt benadrukt dat het weinige onderzoek dat wél is verricht naar koloniale kennisontwikkeling vaak buiten de academie heeft plaatsgevonden, 'dankzij het werk van historici en andere wetenschappers van kleur, die geen vaste plek aan de academie konden bemachtigen'.⁴ Het moeizame proces van integratie van kennis en perspectieven van buiten de academische wereld komt sterk naar voren in het artikel van Patricia D. Gomes. Aan de hand van haar decennialange ervaringen laat Gomes zien hoe haar kennis en stem consequent zijn gediskwalificeerd en genegeerd binnen

zowel de geschiedschrijving als de media. Ze plaatst haar ervaringen binnen het theoretische kader van epistemicide – het monddood maken van kennis – met een blik op de botsing tussen artikel 1 en 7 van de Grondwet binnen ongelijke machtsverhoudingen. Gomes stelt dat een ongelijke toegang tot kennisplatforms en kanalen een rem zet op de ontwikkeling van kennis en maatschappelijke welvaart en dat dit de democratie ondermijnt.

In het interview met Zawdie Sandvliet, onderzoeker aan de Vrije Universiteit, wordt deze gebrekkige toegang tot academische kennis voor Zwarte wetenschappers in Nederland verder uitgelicht. Hoewel veel nazaten van Afrikaanse slaafgemaakten grote belangstelling hebben voor geschiedenis, slagen universiteiten er slecht in hun kennis te integreren. Dit probleem wordt versterkt door het structureel negeren van publicaties en inzichten van Zwarte wetenschappers in het curriculum. Zonder een actieve inspanning van universiteiten en mediaredacties om een gelijkwaardige toegang te waarborgen, blijft deze ongelijkheid bestaan. De Amerikaanse socioloog Karen E. Fields en historicus Barbara J. Fields benadrukken in *Racecraft* dat gelijke toegang tot onderwijs en deelname aan het maatschappelijke debat cruciaal is voor een democratie. Dit geldt bij uitstek voor het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, die diep verbonden zijn met de sociale wereld.⁵ Kennisinstituten hebben dan ook verantwoordelijkheid om actief bij te dragen aan herstel, door middel van structurele verbintenissen.

Nog altijd bestaat er kritiek dat onderzoek naar slavernij onvoldoende recht doet aan de kennis en ervaringen van de nazaten van slaafgemaakten. Het verstommen van

4 Philomena Essed en Kwame Nimako, 'Designs and (co)incidents. Cultures of scholarship and public policy on immigrants/minorities in the Netherlands', *International Journal of Comparative Sociology* 47:3-4 (2006) 281-312 en Kwame Nimako, 'About them, but without them. Race and ethnic relations studies in Dutch universities', *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge* 10.1 (2012) 45-52.

5 Karen E. Fields en Barbara J. Fields, *Racecraft. The soul of inequality in American life* (Londen 2012) 201.

antikoloniale stemmen belemmert het ontwikkelen van alternatieve kennisregimes binnen de academische structuur. Guno Jones wees hier in 2012 al op in 'De Slavernij is onze geschiedenis (niet)'.⁶ Ruim tien jaar later stellen Jones, Nancy Jouwe en Susan Legêne in 'Over de (on)mogelijkheid van opdrachtonderzoek' dat 'epistemologische marginaliteit [misschien] een belangrijke voorwaarde voor de vitaliteit van interventies' is. Ze waarschuwen dat we alert moeten blijven voor een al te gemakkelijke, modieuze integratie van dit perspectief in valorisatiebeleid door mainstreaminstituten die hiermee hun prestige en budgetten willen versterken.⁷ Incorporatie mag niet verworpen tot een performatieve 'zelf-feliciterende morele economie, die de basis legt voor een nieuwe vorm van "onschuld"'.⁸ Met dit nummer hopen wij een kleine stap te zetten in de kritische verrijking van onze gedeelde kennis van de slavernijgeschiedenis, vanuit een betrokken perspectief.

Wilt u reageren op dit themanummer? Dat kan! Stuur uw bijdrage van maximaal 1000 woorden graag voor 1 april 2024 naar de redactie van *Tijdschrift voor Geschiedenis*, onder vermelding van 'discussierubriek'.

Over de auteurs

Dr. Claire Weeda is verbonden aan de Universiteit Leiden. Ze is gespecialiseerd in de toepassing van kennis over de natuur

6 Guno Jones, 'De Slavernij is onze geschiedenis (niet). Over de discursieve strijd om de betekenis van de NTR-televisieserie De Slavernij', *BMGN* 127.4 (2012) 56-82.

7 Guno Jones, Nancy Jouwe en Susan Legêne, 'Over de (on)mogelijkheid van opdrachtonderzoek. Vragen en meer vragen over de doorwerking van kolonialisme en slavernij in Amsterdam en Utrecht', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 136.3 (2023) 277-284, aldaar 282.

8 Ibidem, 282-283.

en het lichaam in de laatmiddeleeuwse samenleving. Recente publicaties zijn onder meer *Ethnicity in Medieval Europe, 950-1250: Medicine, Power and Religion* en *Policing the Urban Environment in Premodern Europe*, een bundel in samenwerking met Carole Rawcliffe.

E-mail: c.v.weeda@hum.leidenuniv.nl

Drs. Patricia D. Gomes is in 1991 afgestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam. Ze werkt en ontwikkelt zich als onafhankelijk historica binnen de Zwarte Gemeenschap in Nederland. Ze is gespecialiseerd in de geschiedenis van de trans-Atlantische slavernij en racisme en de invloed hiervan op het dagelijks leven en de productie en verspreiding van historische kennis in Nederland. Naast het organiseren van cursussen, symposia en debatten, houdt zij lezingen en schrijft zij artikelen over onder meer het gebruik van chemische huidbleekmiddelen door gekleurde mensen. Haar boeken zijn: *Denken over de trans-Atlantische slavernij en racisme. De drie gezichten van Nederland* (2022) en *Over 'natuurgenoeten' en 'onwillige honden'. Beeldvorming als instrument voor uitbuiting en onderdrukking in Suriname 1842-1862* (2003).

E-mail: p.gomes6@outlook.com

Dr. Nadia Bouras is historicus gespecialiseerd in de geschiedenis van Marokkaanse migratie. Zij is universitair docent aan de Universiteit Leiden, waar ze in 2012 promoveerde. Bouras is nauw verbonden met NIMAR, het Nederlands Instituut in Marokko, gevestigd in Rabat. Haar onderzoek en onderwijs richten zich op de Marokkaanse geschiedenis en de geschiedenis van Marokkaanse migratie.

E-mail: n.bouras@hum.leidenuniv.nl